

ТВОРЧИСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

В статті розглядаються наукові підходи до проблеми творчості. Окреслено шляхи формування творчої особистості в процесі навчання. Розкрито роль інноваційних методик та технологій.

Ключові слова: творчість, креативність, творча діяльність, емпатія.

В статье рассматриваются научные подходы к проблеме творчества. Показаны пути формирования творческой личности в процессе обучения. Рассмотрена роль инновационных методик и технологий.

Ключевые слова: творчество, креативность, творческая деятельность, эмпатия.

Актуальною проблемою сучасної соціально-педагогічної науки є виховання особистості з високим творчим потенціалом, розвитком індивідуальних та інтелектуальних здібностей, таланту, забезпечення умов для їх самореалізації та самовдосконалення. Державі потрібні не відмінні виконавці, а інтелектуально розвинені, творчо мислячі особистості, які маючи теоретичне підґрунтя самостійно аналізують і вирішують завдання спрямовані на подолання тих негативних явищ, які спостерігаємо у сучасному суспільстві. Зважаючи на це, підготовка педагогічних кадрів має враховувати запити суспільства і забезпечувати оптимальні передумови для самовдосконалення особистості, розкриття її потенційних можливостей та творчих здібностей.

Аспекти формування творчої особистості аналізують Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, М. Лазарєв, В. Моляко, М. Поташник, Н. Посталюк; особистісного саморозвитку – К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, А. Маслоу; розвитку творчого потенціалу особистості – В. Андрєєв, І. Зязюн, О. Клепиков, І. Кучерявий та інші.

Метою статті є визначення творчості як необхідної складової у професійній діяльності майбутнього соціального педагога.

Творчість як психолого-педагогічна категорія тлумачиться у словниках як діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей; діяльність, пройнята елементами нового, спрямована на вдосконалення і збагачення розвитку [8, с. 498]. Творчість – продуктивна людська діяльність, здатна продовжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення [3, с. 326].

Проблему творчості у психології досліджували Л.С. Виготський, І.П. Волков, В.В. Давидов, І.П. Калошина, О.М. Лук, О.М. Матюшкін,

В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, В.М. Теплов, П.М. Якобсон, В.М. Ямницький та ін. Подаємо основні підходи до розуміння означеного поняття цими вченими: „творчість - це енергія, що не знайшла використання в якійсь діяльності, не витрачена безпосередньо, тому потрапляє за поріг свідомості, після чого повертається у свідомість уже у вигляді діяльності” [2]; це діяльність, у результаті якої створюється щось принципово нове, оригінальне, що тією чи іншою мірою відбиває індивідуальні нахили, здібності і досвід учня” [12, с. 11]; це процес створення, відкриття чогось нового, раніше для даного конкретного суб’єкта невідомого; механізм розвитку, взаємодія, що веде до розвитку [1, с.14]; діяльність людини, в результаті якої створюються нові матеріальні та духовні цінності, що мають об’єктивну і суб’єктивну значущість [12, с. 11].

Психологи вважають, що можливості людини перебільшують її діяльність, тому в житті ця різниця між потенційним та реальним знаходить здійснення у творчості. Творчість, за словами О.І. Артемової, це процес, діяльність, продукт; створення нових матеріальних духовних цінностей; сукупність новоствореного кимось; відкриття; винахід [1, с. 11].

Як бачимо, у психологічній науці відсутній єдиний підхід до трактування феномену творчості. Так, наприклад, Я.О.Пономарьов у рамках структурно-рівневого підходу визначає творчість як механізм розвитку, як взаємодію, що призводить до розвитку [9, с. 17]. Тоді, як В.О.Моляко наводить більш загальне визначення, згідно якого творчість – це діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове [7, с. 5]. Інші дослідники наголошують на суб’єктивній новизні кінцевого продукту діяльності.

Сьогодні ще не існує загального психологічного критерію творчої діяльності. Один із найбільш поширених критеріїв пов’язує творчу (і взагалі будь-яку продуктивну) діяльність з появою психічних новоутворень: “тим загальним, що властиво всім продуктивним процесам, виступає породження психічних новоутворень (перцептивних образів) – (за В.П. Зінченком); знань – (за В.В.Давидовим); цілей і змістів – (за О.М.Леонтьєвим і О.К. Тихомировим); способів дій – (за Я.О.Пономарьовим) пізнавальної мотивації – (за О.М.Матюшкіним).

Наведений критерій підкреслює становлення у суб’єкта нових характеристик, які не виступали об’єктом спеціального формування і виникнення яких потребує проблемної ситуації.

І.П.Калошина, одна з найбільш послідовних дослідників проблеми творчої діяльності, на основі теорії поетапного формування розумових дій П.Я.Гальперіна пропонує ще один критерій, що підкреслює специфіку творчої діяльності за характеристикою інваріантного змісту. На її погляд, одним з найважливіших моментів змісту цього поняття виступає розробка суб’єктом на усвідомлюваному чи неусвідомлюваному рівнях нових для нього знань як орієнтовної основи для подальшого пошуку способу розв’язання задачі [5, с. 39].

Розгорнуте визначення творчої діяльності подається автором через систему таких ознак:

- творча діяльність, спрямована на розв’язання завдань, для яких

характерна відсутність у предметній сфері не тільки способу розв'язання, але передусім предметно-специфічних знань, необхідних для його розробки – постулатів, аксіом, дилем, законів і т.ін.;

- творча діяльність характеризується для суб'єкта невизначеною можливістю розробки нових знань та на їх основі способу розв'язання завдань. Невизначеність зумовлена відсутністю будь-яких інших знань, чітко детермінуючих означену розробку [5, с. 45].

Таке визначення пов'язане насамперед з процесом розв'язання творчих завдань, спрямоване на розкриття специфіки дослідження автором нормативного підходу до творчої діяльності з погляду завдань педагогічної психології.

Класифікацію механізмів творчої діяльності представлено в роботах І.П. Калошиної. Вчена виділяє таких п'ять основних механізмів:

- пошук невідомого за допомогою механізму аналізу через синтез;
- пошук невідомого за допомогою механізму взаємодії інтуїтивного і логічного початків;
- пошук невідомого за допомогою механізму зворотнього зв'язку;
- пошук невідомого за допомогою евристичних прийомів і методів [5, с. 48].

Механізм аналізу через синтез встановлено в роботах С.Л.Рубінштейна та його співробітників (А.В.Брушлінський, О.М.Матюшкін, К.О.Славська). Вчений визначає виявлення нових властивостей об'єкта через встановлення його взаємозв'язків з іншими об'єктами. За І. П. Калошиною, в дослідженнях, де презентовано цей механізм, включення об'єкта у нові відносини відбувається за допомогою експериментатора, зокрема запропонованих ним завдань, що призводить до означуваного поняття, а напрямки синтезу визначаються безпосередньо самим завданням. Такий підхід до пояснення психологічної сутності механізму аналізу через синтез з урахуванням запропонованого С.Л. Рубінштейном “закону попередньої іррадіації та наступної концентрації аналізу”, на погляд автора, вважається принципово правильним, але недостатньо розробленим у психологічній науці.

Творчість пов'язана з такими особистісними характеристиками, як активність та ініціатива, адже активність характеризує діяльний стан особистості. Учені відзначають істотний зв'язок і взаємозумовленість творчості та творчої активності, залежність цих двох компонентів продуктивної діяльності від різних проявів психічної активності суб'єкта. Творча активність як особистісна категорія визначається внутрішніми психічними особливостями суб'єкта, що відбиваються в його своєрідному ставленні до навколишнього.

Науковці зазначають, що тільки творча особистість може здійснювати творчу діяльність, результатом якої може бути створення матеріальних цінностей і творів мистецтва, відкриття в науці тощо. Водночас учені підкреслюють залежність творчого процесу не тільки від характеру ставлення людини до об'єкта діяльності та тільки від комплексу її особливостей, а ще й від об'єктивних умов дійсності. Відтак, сам процес творчості теж впливає на особистість, стимулює її творчу активність.

Л.С.Виготський відкрив діалектичну єдність репродуктивної і

комбінуючої або творчої сторін у людській діяльності. На його думку, людський мозок є органом не тільки збереження та відтворення минулого досвіду, а й комбінуючим органом, що творчо переробляє і створює з елементів минулого досвіду нове знання, яке призводить до нових дій. Без творчої діяльності людина мусила б тільки пристосовуватися до майбутнього, оскільки воно відтворює минуле. Творча діяльність робить людину істотою, яка звернена до майбутнього [2].

Творчі здобутки в будь-якій діяльності людини зумовлені певним рівнем її компетентності, розвитком емоційно-чуттєвої сфери. Творчість пов'язана із самостійно народженим оригінальним задумом, добром оригінальних засобів його реалізації та створення нового унікального творчого продукту.

Поряд із поняттям “творчість” у науковій літературі використовують і такий феномен, як “креативність” (Д.Б.Богоявленська, Л.С.Виготський, І.П.Волков, Л.Л.Гурова, О.М.Леонтьєв, І.Я.Лернер, О.М.Матюшкін, В.О.Моляко, Я.О.Пономарьов, С.Л.Рубінштейн, О.К.Тихомиров, О.Я.Чебикін та ін.).

Креативність, за словниковими джерелами, визначається як: “творчі можливості (здібності) людини, що можуть проявлятися у мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, які характеризують особистість у цілому або її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення [11, с. 165]; як рівень творчої обдарованості, здібності до творчості, що складає відносно усталену характеристику особистості” [6, с. 173], тобто як особистісну характеристику; як “здатність висловлювати незвичайні ідеї, нетрадиційно мислити, швидко розв'язувати проблемні ситуації” [10, с. 161].

К. Роджерс під креативністю розуміє здатність людини відмовитися від стереотипних способів мислення чи здібність виявляти нові способи рішення проблем або ж нові способи вираження.

Креативність проявляється по-різному. Це – швидкість, гнучкість, точність, оригінальність мислення, багатство уяви, почуття гумору, прихильність до високих естетичних цінностей, міра деталізації образу проблеми. Суттєвою умовою актуалізації цієї здібності є володіння собою та впевненість у собі .

На сучасному етапі становлення соціальної сфери, особливої значущості набуває необхідність розвитку майбутніми соціальними педагогами особистісного потенціалу, творчого бачення способів реалізації певних методів та технологій вирішення проблемних ситуацій, без яких майбутній фахівець не матиме необхідного досвіду у професійній діяльності.

Характер професійної діяльності приводить спеціаліста до усвідомлення необхідності власних змін, прояву своєї творчості в різних педагогічних і суспільних ситуаціях.

Розв'язання будь-яких педагогічних завдань є процесом особистісно-орієнтованим, таким, що вимагає нестандартних рішень, а тому формування творчої особистості залежить не лише від засвоєння студентами певних нормативних зразків та еталонів, а й розширення можливого спектра поведінки. Викладачу, який є ініціатором розв'язання соціально-педагогічних ситуацій, слід уміти розглядати різні варіанти впливу на конкретного студента або групу студентів, тому що підхід до вирішення соціально-

педагогічної ситуації може бути різним.

Для викладача, який враховує перспективу розвитку особистості студента, характерним є прагнення підійти до вирішення ситуації з різних позицій, він активно здійснює пошук різних способів організації міжособистісних відносин. Індивідуалізація навчання, орієнтація на розвиток починається з того моменту, коли викладач починає допускати можливість інших стилів мислення, пізнання, спілкування, взаємодії, які відрізняються від його власного. Орієнтація викладача на розвиток у студентів креативності, сприяє реалізації творчого потенціалу і можливостей як його самого, так і його вихованців.

Слід зазначити, що для ефективного здійснення будь-якої професійної діяльності і соціальної, зокрема, потрібні не лише творчість та креативність, а й емпатія.

Емпатія – це розуміння емоційного стану, проникнення в переживання іншої людини. У якості особливих форм емпатії психологи визначають співпереживання – переживання суб'єктом тих емоційних станів, які відчуває інша людина, через ототожнення з ним, і співчуття – переживання власних емоційних станів з приводу почуттів іншої людини. Прояв емпатії соціальним педагогом означає, що лінія поведінки клієнта сприймається і розуміється ним, а власна стратегія поведінки обирається більш гнучко.

Професія соціального педагога – професія творча. Саме від рівня його інтелектуального потенціалу, вміння нестандартно мислити та прогнозувати, передбачати результати своєї діяльності, залежить вирішення ситуацій та їх кінцевий результат.

Творчі здобутки в будь-якій діяльності людини зумовлені певним рівнем її компетентності, розвитком емоційно-чуттєвої сфери. Технологія формування творчого фахівця орієнтована на особистість. Це означає, що навчальний процес повинен будуватися з урахуванням індивідуального та диференційованого підходу до навчання.

Дослідниця Т.О. Зотєєва, зазначає, що формування творчої особистості можливе, якщо дотримуватися такого алгоритму дій:

- діяльність не повинна регламентуватись, а її процес повинен бути організований так, щоб у ньому були елементи творчості, які передбачають комбінування, аналогізування, універсалізацію, випадкові видозміни;
- потрібно викликати інтереси, крізь які проходять усі зовнішні впливи, породжуючи внутрішні стимули, що є збудниками активності особистості [4, с.26].

Поряд з цим, інтереси виступають важливою умовою творчої діяльності. У студентів з'являється захопленість, потяг проникнути у сутність того, що пізнається. Воля, уважність, почуття індивіда, пошук зливаються воедино, а творча діяльність стає особистісною потребою. Тому у стимуляції інтересу до творчості були використані завдання, що спрямовувалися на:

- творчу переробку, вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати, порівнювати вже відоме;
- використання в ході занять проектно-моделюючих технологій, створення нестандартних ситуацій у вирішенні поставлених завдань;
- втілення ігрових технологій, що стимулюють до творчості.

Педагог, який формує творчу особистість, повинен бути новатором, втілювати нові ідеї, створювати нові педагогічні технології, впроваджувати інновації в навчально-виховний процес.

Провідними напрямками формування творчості у майбутніх соціальних педагогів є такі характеристики:

- перевага проблемного навчання і викладання;
- висока ступінь мотивації;
- професійна направленість;
- багатофункціональність;
- емоційна насиченість;
- дослідницько-пошукова діяльність.

Таким чином, виходячи із аналізу науково-педагогічних досліджень щодо питань формування творчої особистості в процесі навчання, нами виокремлено чинники, які сприятимуть її розвитку. Зокрема:

- перехід від дисциплінарно-орієнтованої системи навчання до проектно-творчої;
- зміна стратегій, спрямованих на особистісно-відтворюване засвоєння фундаментальних знань за допомогою викладача та застосування їх у практичній діяльності;
- зростання значення теоретичної підготовки і її втілення в практичну діяльність із застосуванням творчого, індивідуального підходу до кожної окремої ситуації;
- зміна ціннісних орієнтацій;
- установка на продуктивне впровадження нових знань, технологій та форм роботи;
- застосування інноваційних технологій.

Успіх професійної діяльності майбутніх соціальних педагогів залежить від сформованості у них професійно-педагогічних цінностей, мотивів, необхідних професійних умінь і навичок, розвитку потенційних можливостей до творчості.

Список використаних джерел

1. Артемова О.І. Розвиток креативного мовлення молодших школярів. Дис. канд. пед. наук.: 13.00. 02. – Одеса, 2001. – 210 с.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – СПб.: Союз, 1997. – 95 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Зотеева Т.О. Проблема формування творчої особистості майбутнього педагога // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського (Зб. наук.пр.). – Одеса, 2008. – № 12. - С. 26-27.
5. Калюшина И.П. Структура и механизмы творческой деятельности. – М. : МГУ, 1983. – 168 с.
6. Краткий психологический словарь / Ред. – укл. Л.А.Карпенко / Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Ч.Ярошевского. – 2-е вид. – Р/на Дону: Фенікс, 1998. – 512 с.

7. Моляко В.А. Техническое творчество и трудовое воспитание. – М.: Знание, 1985. – 134 с.
8. Новий тлумачний словник української мови в 4-х томах / Укл. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – К.: Аконіт, 1998. – 941.
9. Пономарьов А.Я. Психология творчества и педагогика. – М.: Педагогика, 1976. – 324 с.
10. Професійна освіта. – Словник / Укл. С.І. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
11. Психологический словарь / Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Педагогика – Пресс, 1996. – 120 с.
12. Ямницький В.М. Вплив емоційних ситуацій на творчу діяльність учнів: дис. ... канд. . психолог. наук: 19.00. 07. – Одеса, 1993. – 134 с.

The article deals with scientific approaches to the problem of creativity. The ways of forming a creative personality in the learning process are characterized in this article. The role of innovative methods and technologies is exposed.

Keywords: creative work, creativity, creative activity, empathy.

Отримано 13.11.2012

УДК 364 – 057.87 «3774»

Ю. В. Возна

КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВА СФЕРА ЯК ПРОСТІР СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті обґрунтовано необхідність пошуку шляхів вирішення проблеми соціалізації студентської молоді у вищих навчальних закладах через культурно-дозвілєву діяльність.

Ключові слова: культурно-дозвілєва сфера, соціалізація особистості, студентська молодь, соціальні потреби, культурні цінності.

В статті обґрунтована необхідність пошуку шляхів вирішення проблеми соціалізації молоді у вищих навчальних закладах через культурно-дозвілєву діяльність.

Ключевые слова: культурно-досуговая деятельность, социализация личности, студенческая молодежь социальные потребности, культурные ценности.

Актуальність дослідження. Реалії сучасного суспільного життя (посилення процесів глобалізації, інформатизації, впливів соціально-економічних ризиків та чинників) актуалізують необхідність пошуку інноваційних підходів до посилення виховного впливу соціально-